

ПОЛХОВСЬКА Н. М.,
здобувач наукового ступеня доктора
філософії кафедри цивільно-правових
дисциплін
(Національна академія внутрішніх
справ)

УДК 349.2

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.2.2.21>

ГАРАНТІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОФЕСІЙНИХ СПІЛОК ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Статтю присвячено дослідженню проблем забезпечення гарантій діяльності спілок працівників правоохоронних органів, які є ефективними захисниками трудових прав та інтересів працівників правоохоронних органів, впливають на управління організацією, а також перешкоджають роботодавцям або уряду несправедливо обмежувати інтереси працівників.

До пріоритетних напрямів діяльності профспілкових організацій працівників правоохоронних органів віднесено захист соціально-економічних прав їхніх членів, зокрема оплати праці та поліпшення матеріального забезпечення; регулярного контролю за виконанням взятих сторонами угод та зобов'язань; підвищення соціального статусу працівників, їх рівня кваліфікації та професійного зростання; дотримання норм чинного законодавства у сфері праці.

Охарактеризовано органи спеціальної компетенції щодо діяльності профспілок, що забезпечують організаційно-правові гарантії профспілок. Окреслено гарантії, які забезпечують належне функціонування профспілок працівників правоохоронних органів, що закріплені Конституцією України та врегульовані нормами як українського законодавства, так і міжнародних нормативно-правових актів. Констатовано, що від належного закріплення конституційних гарантій діяльності профспілкових організацій залежить ефективність їхньої діяльності у сфері представництва та захисту трудових і соціально-економічних інтересів спілчан.

Зроблено висновок, що зміни в суспільно-політичному житті України спричиняють зміну форм реалізації наданих профспілкам прав і гарантій діяльності, що передбачає включення нових прав у статут, зумовлює розвиток правового статусу профспілок, зокрема і профспілок працівників правоохоронних органів.

Ключові слова: професійна спілка, професійна спілка працівників правоохоронних органів, права професійних спілок, обов'язки професійних спілок, гарантії діяльності професійних спілок, законодавство.

Polkhovska N. M. Guarantees of the activity of trade unions of law enforcement officers

The article is devoted to the study of the problems of providing guarantees of the activity of trade unions of law enforcement officers, which are effective defenders of the labour rights and interests of law enforcement officers, influence the management of the organization, and also prevent employers or the government from unfairly limiting the interests of employees.

Protection of the social and economic rights of their members, including wages and improvement of material security; regular monitoring of the fulfilment

of the agreements and obligations undertaken by the parties; increasing the social status of employees, their level of qualification and professional growth; compliance with the norms of the current legislation in the field of labour are among the priority areas of the activity of trade unions of law enforcement officers.

The bodies of special competence regarding the activities of trade unions, which provide organizational and legal guarantees of trade unions, are characterized. The guarantees that ensure the proper functioning of trade unions of law enforcement officers, which are enshrined in the Constitution of Ukraine and regulated by the norms of both Ukrainian legislation and international legal acts, are outlined. It is established that the effectiveness of their activities in the field of representation and protection of the labour and socio-economic interests of trade union members depends on the proper establishment of constitutional guarantees for the activity of trade union organizations.

It is concluded that changes in the social and political life of Ukraine cause a change in the forms of realization of the rights and guarantees of activity granted to trade unions, which provides for the inclusion of new rights in the statute, conditions the development of the legal status of trade unions, in particular trade unions of law enforcement officers.

Key words: *trade union, trade union of law enforcement officers, rights of trade union, duties of trade union, guarantees of the activity of trade union, legislation.*

Постановка проблеми. Україна як демократична, соціальна й правова держава визнає професійні спілки повноважними представниками працівників і захисниками їх трудових, соціально-економічних прав та інтересів в органах державної влади та місцевого самоврядування, у відносинах з власником або уповноваженим ним органом, а також з іншими об'єднаннями громадян [1].

На думку американських профспілок, боротьба України за демократію повинна мати цілісний підхід, у якому профспілки відіграватимуть важливу роль у відновленні країни [2]. Українські працівники та їхні профспілки стали незаперечною силою солідарності та громадської підтримки по всій країні. Сьогодні профспілки залишаються єдиними в підтримці зусиль обраного ними уряду по протидії війні та продовжують приносити доблесні жертви для захисту нації [3].

Відтак, профспілки вважаються найефективнішими захисниками трудових прав та інтересів спілчан, вони можуть впливати на управління підприємством, установою, організацією, а також перешкоджати роботодавцям або уряду несправедливо обмежувати інтереси працівників. Однією з основних гарантій захисту трудових і соціально-економічних прав людини є ефективна діяльність профспілок.

До пріоритетних напрямів діяльності профспілкових організацій, зокрема і профспілок працівників правоохоронних органів, віднесено захист соціально-економічних прав їхніх членів, зокрема оплати праці та поліпшення матеріального забезпечення; регулярного контролю за виконанням взятих сторонами угод та колективних договорів зобов'язань; підвищення соціального статусу працівників, їх рівня кваліфікації та професійного зростання; дотримання норм чинного законодавства у сфері праці.

Метою статті є визначення особливостей закріплення гарантій діяльності професійних спілок працівників правоохоронних органів.

Ступінь наукової розробки теми. Дослідженню проблемних питань закріплення гарантій діяльності професійних спілок, зокрема і профспілок працівників правоохоронних органів, у юридичній літературі сьогодні приділяється недостатньо уваги. Певні наукові розвідки в цьому напрямі здійснювали В. М. Андріїв, А. О. Бабенко, Г. О. Біла, О. М. Бондаренко, В. С. Венедиктов, С. В. Вишневецька, Ю. М. Гришина, Ю. С. Даниліна, Д. О. Зеньков, М. В. Іншеков, Ю. В. Кириченко, О. І. Лисяк, К. Ю. Мельник, К. В. Небоженко, О. О. Піфко, Д. В. Приміч, А. Г. Самборська, О. Г. Серета, О. В. Смирнов, І. О. Снігірьова, В. В. Соломінчук,

О. А. Трюхан, Ю. П. Уралова, Ф. А. Цесарський, Н. А. Циганчук, А. Ю. Шакірова, І. І. Шамшина та інші вчені.

Аналіз наукових праць свідчить про своєчасність і актуальність обраної нами теми. На наше переконання, закріплення гарантій діяльності професійних спілок, зокрема професійних спілок працівників правоохоронних органів, сприятиме підвищенню їхньої ролі в суспільстві й більш ефективному виконанню ними своїх повноважень.

Виклад основного матеріалу. З діяльністю профспілок, зокрема і профспілок працівників правоохоронних органів, пов'язуються різні гарантії. Термін «гарантія» – «забезпечення, порука» вживається для позначення засобів, за допомогою яких здійснюється забезпечення, а також умов, необхідних для реалізації тих чи інших прав. Юридичні гарантії (фр. *garantie* – порука, умова, забезпечувати що-небудь) – законодавчо закріплені засоби охорони суб'єктивних прав громадян і організацій, способи їх реалізації, а також засоби забезпечення законності і охорони правопорядку, інтересів особистості, суспільства і держави [4].

В юридичній літературі бракує єдиного тлумачення терміна «гарантія». Гарантії розуміють як: умови та особливі юридичні механізми, покликані забезпечувати фактичну реалізацію законоположень [5, с. 124]; система умов, засобів і способів, що забезпечують усім рівні правові можливості для виявлення, отримання й реалізації своїх прав і свобод [6, с. 546]; засоби, за допомогою яких втілюється, охороняється, а у випадках порушення відновлюється режим законності [7, с. 83]; відповідні умови і засоби, що сприяють втіленню в життя проголошених прав, свобод та обов'язків [8, с. 239]. Юридичні гарантії передбачають відповідну діяльність уповноважених органів, спрямовану на реалізацію тих чи інших видів гарантій.

Щодо юридичних гарантій діяльності профспілок, науковці вважають їх елементом загальної системи умов, засобів і способів забезпечення прав профспілок, які мають відносно самостійне значення та покликані забезпечити реалізацію прав профспілок і виконання ними обов'язків, що зумовлює їх особливе місце в регулюванні суспільних відносин [9, с. 109].

Юридичні гарантії здійснення прав профспілок – це державно-правові засоби, які охороняють і захищають права профспілок від порушень з боку роботодавців (адміністрації), їх об'єднань, органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування, а також дають можливість профспілкам без перешкод здійснювати свої права; як юридичні гарантії, що є елементом загальної системи умов, засобів і способів забезпечення прав профспілок та мають відносно самостійне значення [10, с. 6]. Як вид організаційно-правових гарантій трудових прав працівників розглядає діяльність профспілок В. М. Андріїв [11].

Відтак, юридичні гарантії діяльності профспілок – це передбачена міжнародними угодами й чинним національним законодавством сукупність правових та організаційних умов, способів і засобів, які покликані забезпечити належну реалізацію прав профспілок під час їх створення, функціонування та припинення діяльності [12].

Найголовніші з юридичних гарантій викладені в Конституції України [13] та Кодексі законів про працю [1], де є спеціальна глава VIII «Гарантії і компенсації», у більшості статей якої термін «гарантія» вживається у значенні «забезпечення» і «збереження». Конституція України також містить низку положень, що мають визначальне значення для належного гарантування діяльності профспілок. У Законі України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» [14] гарантіям прав профспілок присвячений окремий розділ (розділ IV «Гарантії прав профспілок»), яким встановлено: гарантії діяльності профспілок (ст. 40); гарантії для працівників підприємств, установ або організацій, обраних до профспілкових органів (ст. 41); обов'язок роботодавця щодо створення умов діяльності профспілок (ст. 42); надання профспілковим організаціям підприємств, установ або організацій будинків, приміщень, споруд для ведення культурно-освітньої, оздоровчої, фізкультурної та спортивної роботи (ст. 43); відрахування коштів підприємствами, установами, організаціями первинним профспілковим організаціям на культурно-масову, фізкультурну і оздоровчу роботу (ст. 44); обов'язок роботодавця надавати інформацію на запити профспілок, їх об'єднань (ст. 45).

Для реалізації повноважень профспілок, зокрема профспілок працівників правоохоронних органів, передбачених Законом України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», члени виборних органів профспілкових організацій підприємств, установ і організацій, вищестоящих профспілкових органів, а також повноважні представники цих органів мають право:

1) безперешкодно відвідувати та оглядати місця роботи на підприємстві, в установі, організації, де працюють члени профспілок;

2) вимагати і одержувати від власника або уповноваженого ним органу, іншої посадової особи відповідні документи, відомості та пояснення щодо умов праці, виконання колективних договорів, додержання законодавства про працю та соціально-економічних прав працівників;

3) безпосередньо звертатися в усній або письмовій формі до власника або уповноваженого ним органу, посадових осіб з профспілкових питань;

4) перевіряти роботу закладів торгівлі, громадського харчування, охорони здоров'я, дитячих закладів, гуртожитків, транспортних підприємств і підприємств побутового обслуговування, що належать або надають послуги підприємству, установі, організації, в яких працюють члени профспілок;

5) розміщувати власну інформацію у приміщеннях і на території підприємства, установи, організації в доступних для працівників місцях;

6) перевіряти розрахунки з оплати праці та державного соціального страхування, використання коштів на соціальні і культурні заходи та житлове будівництво [1].

З огляду на те, що забезпечити реалізацію власних повноважень профспілки, зокрема і профспілки працівників правоохоронних органів, самостійно не можуть, за такими гарантіями стоять державна воля і примус, як засоби впливу на суб'єктів суспільних відносин з метою дотримання ними правових норм.

Відтак, з діяльністю профспілок пов'язуються різні гарантії, що закріплені в Законі України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності». Передусім мова йде про гарантії конституційного права на об'єднання у профспілки, гарантії для працівників, обраних до профспілкових органів; обов'язок роботодавця щодо створення умов діяльності профспілок, надання інформації на запити профспілок, їх об'єднань тощо.

Особливості застосування Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» [14] у Збройних Силах України (для військовослужбовців), Національній поліції, Державній кримінально-виконавчій службі України, Службі безпеки України, Службі зовнішньої розвідки України встановлюються відповідними законами.

Варто вказати, в Україні забезпечення організаційно-правових гарантій профспілок здійснюють органи спеціальної компетенції щодо діяльності профспілок, зокрема: Верховна Рада України, яка через прийняття відповідних законодавчих актів гарантує належну діяльність профспілок та здійснює парламентський контроль; Кабінет Міністрів України здійснює постійний контроль за виконанням органами виконавчої влади Конституції України та інших актів законодавства України, вживає заходів щодо усунення недоліків у роботі зазначених органів, забезпечує підготовку проєктів законів щодо державних соціальних стандартів і соціальних гарантій тощо; Міністерство юстиції України гарантує права профспілок шляхом їх легалізації та є ініціатором примусового припинення їх діяльності; Конституційний суд України може визнавати неконституційними окремі положення законодавства, що обмежують свободу профспілок, та надавати відповідні тлумачення положень конституції, які регулюють їхню діяльність.

Провідною міжнародною організацією, що гарантує права профспілок, є Міжнародна організація праці (далі – МОП), у конвенціях і рекомендаціях якої закріплено низку важливих гарантій щодо діяльності профспілок. Наприклад, Конвенцією про свободу асоціації та захист права на організацію № 87, ухваленою МОП 17 червня 1948 р. (набрала чинності 4 липня 1950 р.) [15] гарантовано право працівників і роботодавців створювати на свій вибір організації без попереднього на те дозволу, а також те, що профспілки не підлягають розпу-

ску або тимчасовій забороні в адміністративному порядку. Якою мірою гарантії, передбачені цією Конвенцією, застосовуватимуться до збройних сил та поліції, визначає національне законодавство (ст. 8). Конвенція МОП № 135 «Про захист прав представників працівників на підприємстві та можливості, що їм надаються» [16] гарантує представникам працівників на підприємстві ефективний захист від будь-яких дій, які можуть завдати їм шкоди, зокрема звільнення. Конвенція МОП № 98 «Про застосування принципів права на організацію і на ведення колективних переговорів» [17] гарантує профспілкам захист від будь-якого втручання в їх створення та діяльність роботодавців і їх об'єднань.

На наше переконання, реалізація основних завдань має здійснюватися шляхом удосконалення форм і методів організаційної роботи, узагальнення та поширення кращого досвіду роботи, вжиття мотиваційних заходів, що сприяють стабільній чисельності членів профспілки, забезпечення гарантій для виборних працівників тощо.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що гарантії, які забезпечують належне функціонування профспілок, закріплено Конституцією України та врегульовано нормами як українського законодавства, так і міжнародних нормативно-правових актів. Від належного закріплення конституційних гарантій діяльності профспілкових організацій залежить ефективність їхньої діяльності у сфері представництва та захисту трудових і соціально-економічних інтересів спілчан.

Розроблення додаткових інструментів захисту трудових, соціально-економічних інтересів працівників, гарантій їх діяльності сприятиме підвищенню авторитету професійних спілок, і, відповідно, кращому захисту трудових і соціально-економічних прав та інтересів працівників.

Список використаних джерел:

1. Кодекс законів про працю України від 10 груд. 1971 р. № 322-VIII. Редакція від 19 серп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#top>
2. Міжнародна солідарність. Зазихання на права робітників та профспілок робить Україну недемократичною, – Федерація праці США. *Офіційний вебпортал Федерації професійних спілок України*. 04 січ. 2023 р. URL: <https://www.fpsu.org.ua/napryamki-diyalnosti/mizhnarodna-robota/23674-mizhnarodna-solidarnist-zazikhannia-na-prava-robotnykiv-ta-profspilok-robyt-ukrainu-nedemokratychnoiu-federatsiia-pratsi-ssha.html>
3. Президент АФП-КВП Ліз Шулер: «Підтримка прав працівників має вирішальне значення для майбутнього України». *Федерація професійних спілок України: офіц. веб-портал*. 26 груд. 2022 р. URL: <https://www.fpsu.org.ua/napryamki-diyalnosti/mizhnarodna-robota/23626-pidtrymka-prav-pratsivnykiv-maie-vyrishalne-znachennia-dlia-maibutnoho-ukrainy.html>
4. Юридичні гарантії. *Вікіпедія – вільна енциклопедія*. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%AE%D1%80%D0%B8%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96_%D0%B3%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%82%D1%96%D1%97
5. Алексеев С.С. *Общая теория права: учебник*. Москва: ТК Велби, Изд-во «Проспект», 2008. 576 с.
6. *Теория государства и права: учебник / под ред. В. М. Корельского и В. Д. Перевалова*. 2-е изд., изм. и доп. Москва: Изд-во «НОРМА», 2002. 616 с.
7. Рабінович П. М. *Основи загальної теорії права та держави: навч. посіб. 9-е вид., зі змінами*. Львів: Край, 2007. 192 с.
8. Руєва О. М. *Самозахист як одна з форм реального захисту трудових прав робітників. Трудове право та проблеми соціального захисту населення в контексті правової держави*. Харків: Українська асоціація фахівців трудового права, 2010. С. 238–241.
9. Шакірова А. Ю. *Адміністративно-правовий статус профспілок в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07*. Ірпінь, 2015. 213 с.
10. Лисяк О. І. *Правові форми участі профспілок у регулюванні трудових відносин: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.05 – Трудове право; право соціального забезпечення*. Харків, 2004. 20 с.

11. Андріїв В. М. Юридичні гарантії захисту трудових прав працівників. *Форум права*. 2011. № 4. С. 15–20. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C-21COM=2&I21D BN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/FP_index.htm_2011_4_4.pdf

12. Піфко О. О. Конституційно-правові засади організації та діяльності про-фесійних спілок в Україні та країнах ЄС: Порівняльно-правове дослідження: монографія. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 464 с.

13. Конституція України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. Редакція від 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

14. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності: Закон України від 15 верес. 1999 р. № 1045-XIV. Редакція від 19 серп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14#Text>

15. Конвенція про свободу асоціації та захист права на організацію від 4 лип. 1950 р. № 87. *Генеральна конференція Міжнародної організації праці*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_125#top

16. Конвенція про захист прав представників працівників на підприємстві та можливості, що їм надаються від 23 черв. 1971 р. № 135. *Генеральна конференція Міжнародної організації праці*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_186

17. Конвенція про застосування принципів права на організацію і на ведення колективних переговорів від 1 лип. 1949 р. № 98. *Генеральна конференція Міжнародної організації праці*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_004

